

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
ЧНУ ім. П. Могили
Котляр Ю.В.

« 31 » 08 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ»

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Розробник

Завідувач кафедри історії

Гарант освітньої програми

Декан факультету політичних наук

Т.в.о. директора НН ІПО

Начальник НМВ

Міронова І.С.

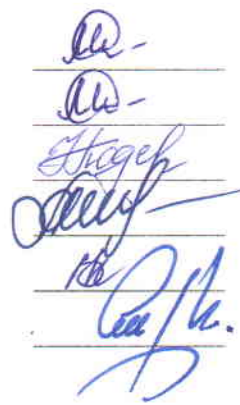
Міронова І.С.

Підберезних І.Є.

Хмель А.О.

Каблуча В.І.

Шкірчак С.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни		
Найменування дисципліни	Джерелознавство, історіографія та методологія історії		
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»		
Спеціальність	032 «Історія та археологія»		
Спеціалізація (якщо є)	-		
Освітня програма	«Історія та археологія»		
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)		
Статус дисципліни	Нормативна		
Курс навчання	5		
Навчальний рік	2022-23 н. р.		
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма	
	9	14, 15	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредити / 120 годин		
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма	
	Всього – 120 годин	Всього – 120 годин	
	– лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів	20 годин 20 годин 80 годин	10 годин 12 годин 98 годин
		33%	18%
Відсоток аудиторного навантаження	33%	18%	
Мова викладання	українська		
Форма проміжного контролю (якщо є)	-		
Форма підсумкового контролю	іспит		

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: сформувані у студентів уявлення про сучасний рівень стану наукових знань в області теоретичного і практичного вивчення джерел з історії України з найдавнішого часу до наших днів; ознайомити студентів з основними напрямками в історичній науці, діяльністю історичних шкіл та історичними концепціями провідних українських і зарубіжних істориків XIX – початку XXI ст.; показати різноманіття методологічних підходів і принципів, які існують в сучасному історичному знанні, умови і межі застосування популярних прийомів і методів історичного дослідження.

Завдання:

- ознайомлення студентів із загальними питаннями теорії та методології джерелознавства, з основними видами, родами і різновидами джерел з історії України, прийомами їх виявлення, аналізу та використання, а також у виробленні вміння і конкретних навичок роботи з ними;
- допомога в оволодінні навичками критичного ставлення до інформації історичного джерела, а також історичної літератури в дослідницьких практиках, у засвоєнні основ теоретико-методологічного знання через прояв творчої активності студента;
- сформувані у студентів підхід до суспільних явищ з позиції історизму, діалектичного розуміння багатогранності, різноманітності, багатоваріантності та суперечності історичного процесу.

Очікувані результати навчання:

Знання:

- предмету, методів і структури історичного джерелознавства, основних теоретико-методологічних проблем;
- теорії джерела та його інформативних можливостей, процесу формування конкретних типів і видів історичних джерел;
- змісту, фактологічної цінності та достовірності найбільш значимих документальних пам'яток з історії України;
- методів аналізу джерел і синтезу джерельної інформації, архівознавчих та археографічних аспектів, пов'язаних з джерелами;
- загальнотеоретичних питань і концепцій історичної думки в Україні XIX – XX ст.;
- багатогранності і багатства здобутків сучасної української історіографії, її досягнень у сфері входження в європейську та світову історичну науку;
- основних тенденцій розвитку теорії та методології історії в сучасний період;
- ведучих вітчизняних та зарубіжних теоретичних шкіл і напрямків в методології історії;
- основних принципів, підходів і методів наукового історичного дослідження.

Уміння:

- вироблення у студентів навичок самостійної роботи з історичною літературою, вміння акумулювати, оцінювати, інтерпретувати досвід, накопичений історичною наукою;
- орієнтуватися в різноманітних і суперечливих поглядах, що існують в сучасній історичній науці;
- аналізувати ключові поняття і методологічні компоненти в конкретних історичних текстах;
- формування у студентів практичних навичок зі складання історіографічної, джерельної і методологічної частини дипломної роботи.

Кінцеві результати вивчення курсу включають:

- вміння узагальнювати, критично осмислювати та визначати можливості використання позитивного чи упередження модифікованого повтору негативного досвіду;
- набуття навичок застосування історичної та джерельної інформації в ході аналізу та корегування сучасних історичних явищ та процесів;
- вироблення у студентів наукових теоретичних і методологічних підходів до суспільних явищ з позицій багатогранності, різноманітності, багатоваріантності та суперечності історичного процесу.

Вивчення предмету «Джерелознавство, історіографія та методологія історії» забезпечує реалізацію наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

- ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК07. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
- ЗК10. Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації різних джерел.
- ЗК11. Здатність проявляти творчий підхід в розробці ідей і досягнення цілей.
- ЗК12. Здатність представити складну інформацію у стислій усній та письмовій формі.
- ***Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:***
- СК01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.
- СК02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.
- СК03. Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

- СК04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.
- СК09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.
- СК10. Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.
- СК12. Практичне вміння організації та проведення польових досліджень, збору, систематизації та обробки отриманого матеріалу й подальшого його наукового опрацювання.
- СК13. Здатність вибирати необхідні методи дослідження, модифікувати існуючі та розробляти нові методи.

Програмні результати навчання:

- ПР01. Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.
- ПР02. Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.
- ПР03. Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.
- ПР04. Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проектів.
- ПР05. Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати, обґрунтовувати висновки.
- ПР08. Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.
- ПР10. Аналізувати історичні документи та історико-географічні тексти з різних періодів, інтерпретувати та контекстуалізувати їх правильно в кваліфікаційній роботі та письмових звітах.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Етапи та емпіричні методи історичного дослідження.	2	2	8
2	Тема 2. Принципи, філософські, загальнонаукові та спеціальні (приватні) методи історичного дослідження.	2	2	9
3	Тема 3. Основні поняття методології історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження.	2	2	9
4	Тема 4. Методика дослідження часу створення, місця виникнення та авторства джерела.	4	4	9
5	Тема 5. Актуальні проблеми української історіографії XIX – початку XX ст. Теоретичні та концептуальні основи історичних поглядів М. С. Грушевського.	2	2	9
6	Тема 6. Актуальні питання сучасної української історіографії та їх дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних істориків.	2	2	9
7	Тема 7. Методологія історико-соціальної науки. Школа «Анналів» та історична антропологія.	2	2	9
8	Тема 8. Історія повсякденності і мікроісторія. Усна історія.	2	2	9
9	Тема 9. Гендерна історія.	2	2	9
	Всього за курсом	20	20	80

Заочна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Етапи і методи історичного дослідження.	2	2	16
2	Тема 2. Методологія історичного джерелознавства.	2	2	16
3	Тема 3. Актуальні проблеми української історіографії XIX – початку XX ст.	1	2	16
4	Тема 4. Актуальні питання сучасної української історіографії та їх дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних істориків.	1	2	16
5	Тема 5. Методологія історико-соціальної науки. Школа «Анналів» та історична антропологія.	2	2	16
6	Тема 6. Нові напрями і підходи методології історичного дослідження: історія повсякденності і мікроісторія, усна історія, гендерна історія.	2	2	18
	Всього за курсом	10	12	98

4. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Етапи та емпіричні методи історичного дослідження. 1. Предмет і завдання курсу «Джерелознавство, історіографія та методологія історії». 2. Історичне дослідження, його сутність і завдання. 3. Етапи історичного дослідження. 4. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору інформації): а) оцінка рівня наукової розробленості теми (історіографічний етап); б) технологія формування джерельної бази дослідження; в) соціологічний інструментарій в історичних дослідженнях.
2	Тема 2. Принципи, філософські, загальнонаукові та спеціальні (приватні) методи історичного дослідження. 1. Принципи наукового історичного пізнання. 2. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження. 3. Загальнонаукові методи дослідження. 4. Спеціальні (приватні) методи історичного дослідження: а) наративний метод; б) історичний (історико-генетичний) метод; в) історико-порівняльний метод; г) історико-типологічний метод; д) структурний і системний методи; є) діахронічний метод.
3	Тема 3. Основні поняття методології історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження. 1. Методологія та методологічні принципи історичного джерелознавства. 2. Джерелознавчі методи дослідження. 3. Історія формування та розвитку методики джерелознавства. 4. Головні концепції сучасного джерелознавства. 5. Структура джерелознавчого дослідження: а) джерелознавчий аналіз; б) джерелознавчий синтез; в) виклад результатів джерелознавчого дослідження.
4	Тема 4. Методика дослідження часу створення, місця виникнення та авторства джерела. 1. Методика дослідження часу створення джерела: а) методика датування історичних фактів; б) аналіз прямої часової інформації; в) аналіз непрямой часової інформації; г) синтез часової інформації. 2. Методика дослідження місця виникнення джерела: а) аналіз прямої просторової інформації; б) аналіз непрямой просторової інформації; в) синтез просторової інформації.

	<p>3. Методика дослідження авторства джерела (атрибуція):</p> <ol style="list-style-type: none"> а) аналіз прямої інформації про особистість; б) аналіз непрямой інформації про особистість; в) синтез інформації про особистість.
5	<p>Тема 5. Актуальні проблеми української історіографії XIX – початку XX ст. Теоретичні та концептуальні основи історичних поглядів М. С. Грушевського.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дослідження історії козацтва в працях українських та зарубіжних науковців. 2. Наукова та публіцистична спадщина М. І. Костомарова. 3. Українська історіографія та національне відродження України. 4. Дослідження В. Сарбеєм проблеми національного відродження України. 5. Історіографічна творчість М. С. Грушевського на тлі європейської історичної думки кінця XIX – початку XX ст.
6	<p>Тема 6. Актуальні питання сучасної української історіографії та їх дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних істориків.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Об'єктивна оцінка історії козацтва і Гетьманщини в доробку сучасних українських істориків. 2. Висвітлення питання голодоморів радянської доби в Україні. 3. Сталінські репресії в Україні в оцінці новітньої історіографії. 4. Сучасні завдання української історіографії. 5. Дослідження актуальних проблем історії України в працях зарубіжних істориків: <ol style="list-style-type: none"> а) проблеми історії України в історичній спадщині Ілька Борщака; б) історіографічні праці Бориса Крупницького; в) питання історії України та української історіографії в працях О. Оглоблина; г) дослідження проблем історії України в працях Ореста Субтельного; д) історія України у наукових розвідках Андреаса Каппелера; є) внесок Павла-Роберта Магочія в розуміння історії України та Центральної Європи.
7	<p>Тема 7. Методологія історико-соціальної науки. Школа «Анналів» та історична антропологія.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Формациї та цивілізації. 2. Формацийний підхід до історії. 3. Сутність цивілізаційного підходу до історії. 4. Початок історіографічного руху школи «Анналів». 5. Школа «Аннали» – 2: «глобальна історія». 6. Становлення історії ментальностей. 7. Школа «Аннали» – 3: антропологічна історія.
8	<p>Тема 8. Історія повсякденності і мікроісторія. Усна історія.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови виникнення напрямку «історія повсякденності». 2. Предмет і методи вивчення історії повсякденності. 3. Витоки та етапи розвитку усної історії. 4. Усна історія в географічному вимірі. 5. Українська усно-історична традиція. 6. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів.
9	<p>Тема 9. Гендерна історія.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови формування напрямку «гендерної історії» в науках про минуле. 2. Соціально-політичний та науково-теоретичний контекст виникнення гендерної історії. 3. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies). 4. Народження історичної фемінології (жіночої історії). 5. Гендерна історія. Предмет і значення. 6. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	<p>Семінарське заняття 1. Етапи та емпіричні методи історичного дослідження.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Історичне дослідження, його сутність і завдання.2. Етапи історичного дослідження:<ol style="list-style-type: none">а) постановка проблеми дослідження;б) актуальність і наукова новизна дослідження;в) визначення об'єкта і предмета дослідження;г) формулювання мети і завдань дослідження;д) хронологічні і територіальні рамки дослідження;є) теоретична і практична значимість теми.3. Оцінка рівня наукової розробленості теми (історіографічний етап).4. Методика формування та опрацювання джерельної бази дослідження.5. Соціологічний інструментарій в історичних дослідженнях:<ol style="list-style-type: none">а) кількісні методи збору інформації;б) методи теоретичного рівня.
2	<p>Семінарське заняття 2. Принципи, філософські, загальнонаукові та спеціальні (приватні) методи історичного дослідження</p> <ol style="list-style-type: none">1. Принципи наукового історичного пізнання.2. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження: методи метафізики і діалектики.3. Загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, ідеалізація, узагальнення тощо.4. Наративний метод.5. Історичний (історико-генетичний) метод.6. Історико-порівняльний метод.7. Історико-типологічний метод.8. Структурний і системний методи.9. Діахронічний метод.
3	<p>Семінарське заняття 3. Методологія історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Предмет методології історичного джерелознавства. Поняття «джерелознавча евристика».2. Методологічні принципи джерелознавства: наукового дослідження джерел; конкретно-історичного підходу; об'єктивності; всебічності і цілісності; комплексності та ін.3. Джерелознавчі методи дослідження:<ol style="list-style-type: none">а) загальнонаукові методи;б) міждисциплінарні (міжнаукові) методи;в) загальноісторичні методи;г) специфічно джерелознавчі методи.4. Головні концепції сучасного джерелознавства: позитивістська, когнітивної історії, теоретичного джерелознавства, інформаційна концепція.5. Метод джерелознавства.6. Джерелознавчий аналіз.7. Джерелознавчий синтез.8. Виклад результатів джерелознавчого дослідження.
4	<p>Семінарське заняття 4. Методика дослідження історичних джерел.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Методика дослідження часу створення джерела:<ol style="list-style-type: none">а) методика датування історичних фактів;б) аналіз прямої часової інформації;

	<p>в) аналіз непрямой часової інформації; г) синтез часової інформації.</p> <p>2. Методика дослідження та місця виникнення джерела: а) аналіз прямої просторової інформації; б) аналіз непрямой просторової інформації; в) синтез просторової інформації.</p> <p>3. Методика дослідження авторства джерела (атрибуція): а) аналіз прямої інформації про особистість; б) аналіз непрямой інформації про особистість; в) синтез інформації про особистість.</p>
5	<p>Семінарське заняття 5. Актуальні проблеми української історіографії XIX – початку XX ст.</p> <p>1. Українська історіографія XIX – початку XX ст. у контексті національного відродження в Україні: а) поняття «українське національне відродження»; б) проблема періодизації українського національного відродження; в) українська історіографія та національне відродження України.</p> <p>2. Теоретичні та концептуальні основи історичних поглядів М. С. Грушевського: а) проблема визначення контекстів «Звичайної схеми...» М. С. Грушевського; б) М. С. Грушевський про концепцію «Руського миру»; в) історіографічна творчість М. С. Грушевського на тлі європейської історичної думки кінця XIX – початку XX ст.; г) спадщина М. Грушевського і сьогодення.</p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. Дослідження Віталієм Сарбеем проблеми національного відродження України (джерело: Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с. (Україна крізь віки. Т. 9). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Sarbei_Vitalii/Natsionalne_vidrozhennia_Ukrainy/)</p> <p>2. Генеза й історичний розвиток науки грушевськознавства (джерело: Винар Л. Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток. Серія: Грушевська. Т. 5. Київ: Українське Історичне Товариство; Міжнародне товариство ім. М. Грушевського; Видавництво імені Олени Теліги, 1998. 216 с.). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vynar_Liubomyr/Hrushevskoznavstvo_Geneza_i_istorychnyi_rozvvytok</p>
6	<p>Семінарське заняття 6. Актуальні питання сучасної української історіографії.</p> <p>1. Дослідження актуальних проблем історії України в працях вітчизняних істориків: а) об'єктивна оцінка історії козацтва і Гетьманщини в доробку сучасних українських істориків; б) висвітлення питання голодоморів радянської доби в Україні; в) сталінські репресії в Україні в оцінці новітньої історіографії; г) долучення українських істориків до надбань світової і національної історіографії; д) сучасні завдання української історіографії.</p> <p>2. Дослідження актуальних проблем історії України в працях зарубіжних істориків: а) проблеми історії України в історичній спадщині Ілька Борщака; б) історіографічні праці Бориса Крупницького; в) дослідження проблем історії України в працях Ореста Субтельного; г) історія України у наукових розвідках Андреаса Каппелера; д) внесок Павла-Роберта Магочія в розуміння історії України та Центральної Європи.</p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. Проблеми української історіографії радянської доби в науковій спадщині Олександра Оглоблина (джерело: Оглоблин О. Українська історіографія. 1917—</p>

	<p>1956 : [пер. з англ.]. Київ: КНУ ім. Т. Г. Шевченка; Центр українознавства; Держ. комітет архівів України, 2003. 252 с.). URL: https://www.rulit.me/author/ogloblin-aleksandr-petrovich/ukrainska-istoriografiya-1917-1956-rr-ukr-download-424170.html</p> <p>2. Проблеми українсько-російських взаємовідносин від середньовіччя до сучасності в наукових дослідженнях Андреаса Каппелера (джерело: Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Київ: Вид-во «Книги – XXI», 2018. 320 с.). URL: https://knigogid.ru/books/526319-nervn-brati-ukranc-ta-rosyani-vd-serednovchcha-do-suchasnost</p>
7	<p>Семинарське заняття 7. Формаційний і цивілізаційний підходи до розуміння історичного процесу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність формаційного підходу. 2. Поняття формації та її структура. Зміна формацій. 3. Типологія держав за формаційним підходом. 4. Переваги і недоліки формаційного підходу. 5. Поняття цивілізації. Сутність цивілізаційного підходу і його відмінність від формаційного. 6. Класифікації держав за цивілізаційним підходом. 7. Переваги і недоліки цивілізаційного підходу. 8. Співвідношення формаційного і цивілізаційного підходів у сучасному світі. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі (джерело: Тойнбі А. Дослідження історії : [пер. з англ.]. Т. 1. Київ: Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ: Основи, 1995. 406 с.). URL: https://www.twirpx.com/file/1606429/
8	<p>Семинарське заняття 8. Школа «Анналів» та історична антропологія.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Передумови і початок історіографічного руху школи «Анналів». М. Блок і Л. Февр. 2. «Анналі» – 2. Е. Лабрусс і Ф. Бродель. 3. Становлення історії ментальностей. 4. Підхід історичної антропології. «Анналі» – 3. 5. Сучасні методологічні підходи і напрямки розвитку школи «Анналі» – 4. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методологія історії Марка Блока (джерело: Блок М. Апологія історії або ремесло історика : [пер. з франц.]. Київ: Лаурус, 2018. 240 с.). URL: https://libking.ru/books/sci-/sci-philosophy/385833-mark-blok-apologiya-istorii-ili-remeslo-istorika.html 2. Люсьєн Февр і його розуміння ментальності (джерело: Февр Л. Бої за історію. Київ: Наука, 1991. 629 с.) URL: https://www.rulit.me/books/lyusen-fevr-boi-za-istoriyu-download-362128.html
9	<p>Семинарське заняття 9. Нові напрями і підходи методології історичного дослідження: історія повсякденності і мікроісторія, усна історія.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія повсякденності і мікроісторія: <ol style="list-style-type: none"> а) предмет історії повсякденності. Історіографія та міждисциплінарні зв'язки; б) мікроісторія та її пізнавальний характер; в) повсякденність в історичній науці XIX–XX ст.; г) історія повсякденності як методологічна проблема. 2. Усна історія: <ol style="list-style-type: none"> а) витоки усної історії, визначення поняття; б) усна історія в сучасному гуманітарному знанні; в) усна історія в географічному вимірі; г) українська усно-історична традиція; д) особливості збору та інтерпретації усних матеріалів. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських

	<p>та зарубіжних науковців (джерело: «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О.М., Нагайко Т.Ю.]. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с.). URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf</p> <p>2. Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с.). URL: http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uai/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html</p>
10	<p>Семінарське заняття 10. Гендерна історія.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гендерна історія. Предмет і значення. 2. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies). 3. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. 4. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.). URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf

Заочна форма

4.1.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Етапи і методи історичного дослідження 1. Предмет і завдання курсу «Джерелознавство, історіографія та методологія історії». 2. Історичне дослідження, його сутність і завдання. 3. Етапи історичного дослідження. 4. Філософські, загальнонаукові та спеціальні методи історичного дослідження: а) всезагальні (філософські) методи наукового дослідження; б) загальнонаукові методи дослідження; в) історичний (історико-генетичний) метод; г) історико-порівняльний метод; д) історико-типологічний метод; е) структурний і системний методи; ж) діахронічний метод.
2	Тема 2. Методологія історичного джерелознавства 1. Структура джерелознавчого дослідження. 2. Метод джерелознавства. Джерелознавчий аналіз і синтез. 3. Методика дослідження часу створення джерела. 4. Методика дослідження місця виникнення джерела. 5. Дослідження авторства джерела.
3	Тема 3. Актуальні проблеми української історіографії ХІХ – початку ХХ ст. 1. Дослідження історії козацтва в працях українських та зарубіжних науковців. 2. Наукова та публіцистична спадщина М. І. Костомарова. 3. Теоретичні та концептуальні основи історичних поглядів М. С. Грушевського. 4. Парадигма українського культурно-національного відродження в українській та зарубіжній науковій думці кінця ХІХ – ХХ ст. 5. Дослідження В. Сарбеєм проблеми національного відродження України.
4	Тема 4. Актуальні питання сучасної української історіографії та їх дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних істориків. 1. Об'єктивна оцінка історії козацтва і Гетьманщини в доробку сучасних українських істориків. 2. Висвітлення питання голодоморів радянської доби в Україні. 3. Сталінські репресії в Україні в оцінці новітньої історіографії. 4. Сучасні завдання української історіографії. 5. Дослідження актуальних проблем історії України в працях зарубіжних істориків: а) проблеми історії України в історичній спадщині Ілька Борщака; б) історіографічні праці Бориса Крупницького; в) питання історії України та української історіографії в працях О. Оглоблина; г) дослідження проблем історії України в працях Ореста Субтельного; д) історія України у наукових розвідках Андреаса Каппелера; е) внесок Павла-Роберта Магочія в розуміння історії України та Центральної Європи.
5	Тема 5. Методологія історико-соціальної науки. Школа «Анналів» та історична антропологія. 1. Формаційний підхід до історії. 2. Сутність цивілізаційного підходу до історії. 3. Початок історіографічного руху школи «Анналів». 4. Школа «Аннали» – 2: «глобальна історія». 5. Становлення історії ментальностей.

	6. Школа «Аннали» – 3: антропологічна історія.
6	<p>Тема 6. Нові напрями і підходи методології історичного дослідження: історія повсякденності і мікроісторія, усна історія, гендерна історія.</p> <p>1. Історія повсякденності і мікроісторія. 2. Усна історія. 3. Гендерна історія. Предмет і значення. 4. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні.</p>

4.1.2. План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	<p>Семінарське заняття 1. Історичне дослідження: поняття, етапи, методи</p> <p>1. Предмет і завдання курсу «Джерелознавство, історіографія та методологія історії». 2. Історичне дослідження, його сутність і завдання. 3. Етапи історичного дослідження. 4. Філософські, загальнонаукові та спеціальні методи історичного дослідження: а) всезагальні (філософські) методи наукового дослідження; б) загальнонаукові методи дослідження; в) історичний (історико-генетичний) метод; г) історико-порівняльний метод; д) історико-типологічний метод; е) структурний і системний методи; ж) діахронічний метод.</p>
2	<p>Семінарське заняття 2. Методологія історичного джерелознавства</p> <p>1. Структура джерелознавчого дослідження. 2. Метод джерелознавства. Джерелознавчий аналіз і синтез. 3. Методика дослідження часу створення джерела. 4. Методика дослідження місця виникнення джерела. 5. Дослідження авторства джерела.</p>
3	<p>Семінарське заняття 3. Актуальні проблеми української історіографії XIX – початку XX ст.</p> <p>1. Дослідження історії козацтва в працях українських та зарубіжних науковців. 2. Наукова та публіцистична спадщина М. І. Костомарова. 3. Теоретичні та концептуальні основи історичних поглядів М. С. Грушевського. 4. Українська історіографія XIX – початку XX ст. у контексті національного відродження в Україні.</p> <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <p>1. Дослідження Віталієм Сарбеєм проблеми національного відродження України (джерело: Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с. (Україна крізь віки. Т. 9). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Sarbei_Vitalii/Natsionalne_vidrozhennia_Ukrainy/)</p> <p>2. Генеза й історичний розвиток науки грушевськознавства (джерело: Винар Л. Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток. Серія: Грушевськіяна. Т. 5. Київ: Українське Історичне Товариство; Міжнародне товариство ім. М. Грушевського; Видавництво імені Олени Теліги, 1998. 216 с.). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vynar_Liubomyr/Hrushevskoznavstvo_Geneza_i_istorychnyi_rozvytok</p>

4	<p align="center">Семінарське заняття 4. Актуальні питання сучасної української історіографії та їх дослідження у працях вітчизняних та зарубіжних істориків</p> <ol style="list-style-type: none"> Об'єктивна оцінка історії козацтва і Гетьманщини в доробку сучасних українських істориків. Висвітлення питання голодоморів радянської доби в Україні. Сталінські репресії в Україні в оцінці новітньої історіографії. Сучасні завдання української історіографії. Дослідження актуальних проблем історії України в працях зарубіжних істориків: <ol style="list-style-type: none"> проблеми історії України в історичній спадщині Ілька Борщака; історіографічні праці Бориса Крупницького; питання історії України та української історіографії в працях О. Оглоблина; дослідження проблем історії України в працях Ореста Субтельного; історія України у наукових розвідках Андреаса Каппелера; внесок Павла-Роберта Магочія в розуміння історії України та Центральної Європи. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> Проблеми української історіографії радянської доби в науковій спадщині Олександра Оглоблина (джерело: Оглоблин О. Українська історіографія. 1917—1956: [пер. з англ.]. Київ: КНУ ім. Т. Г. Шевченка; Центр українознавства; Держ. комітет архівів України, 2003. 252 с.). URL: https://www.rulit.me/author/ogloblin-aleksandr-petrovich/ukrainska-istoriografiya-1917-1956-rr-ukr-download-424170.html Проблеми українсько-російських взаємовідносин від середньовіччя до сучасності в наукових дослідженнях Андреаса Каппелера (джерело: Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Київ: Вид-во «Книги – XXI», 2018. 320 с.). URL: https://knigogid.ru/books/526319-nervn-brati-ukranc-ta-rosyani-vd-serednovchchya-do-suchasnost
5	<p align="center">Семінарське заняття 5. Методологія історико-соціальної науки. Школа «Анналів» та історична антропологія</p> <ol style="list-style-type: none"> Формаційний підхід до історії. Сутність цивілізаційного підходу до історії. Передумови і початок історіографічного руху школи «Анналів». М. Блок і Л. Февр. Школа «Анналі» – 2: «глобальна історія». Лабрусс і Ф. Бродель. Становлення історії ментальностей. Школа «Анналі» – 3: антропологічна історія. Сучасні методологічні підходи і напрямки розвитку школи «Анналі» – 4. <p>Завдання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі (джерело: Тойнбі А. Дослідження історії: [пер. з англ.]. Т. 1. Київ: Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ: Основи, 1995. 406 с.). URL: https://www.twirpx.com/file/1606429/ Методологія історії Марка Блока (джерело: Блок М. Аполוגія історії або ремесло історика: [пер. з франц.]. Київ: Лаурис, 2018. 240 с.). URL: https://libking.ru/books/sci-/sci-philosophy/385833-mark-blok-apologiya-istorii-ili-remeslo-istorika.html Люсьєн Февр і його розуміння ментальності (джерело: Февр Л. Бої за історію. Київ: Наука, 1991. 629 с.) URL: https://www.rulit.me/books/lyusen-fevr-boi-za-istoriyu-download-362128.html
6	<p align="center">Семінарське заняття 6. Нові напрями і підходи методології історичного дослідження</p> <ol style="list-style-type: none"> Предмет історії повсякденності. Мікроісторія та її пізнавальний характер. Витоки усної історії. Визначення поняття. Українська усно-історична традиція. Гендерна історія. Предмет і значення.

б. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні.

Завдання для самостійної роботи:

1. Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О.М., Нагайко Т.Ю.]. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с.). URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf>

2. Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с.). URL: <http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uai/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html>

3. Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.). URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Денна форма	Заочна форма
1	Дослідження Віталієм Сарбеем проблеми національного відродження України (джерело: Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с. (Україна крізь віки. Т. 9). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Sarbei_Vitalii/Natsionalne_vidrozhennia_Ukrainy/	8	9
2	Генеза й історичний розвиток науки грушевськознавства (джерело: Винар Л. Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток. Т. 5. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. 216 с.). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vynar_Liubomyr/Hrushevskoznavstvo_Genez_a_i_istorychnyi_rozvytok	8	9
3	Проблеми української історіографії радянської доби в науковій спадщині Олександра Оглоблина (джерело: Оглоблин О. Українська історіографія. 1917–1956: [пер. з англ.]. Київ: КНУ ім. Т. Г. Шевченка; Держ. комітет архівів України, 2003. 252 с.). URL: https://www.rulit.me/author/ogloblin-aleksandr-petrovich/ukrainska-istoriografiya-1917-1956-rr-ukr-download-424170.html	8	10
4	Проблеми українсько-російських взаємовідносин від середньовіччя до сучасності в наукових дослідженнях Андреаса Каппелера (джерело: Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Київ: Вид-во «Книги – XXI», 2018. 320 с.). URL: https://knigogid.ru/books/526319-nervn-brati-ukranc-ta-rosyani-vd-serednovchchya-do-suchasnost	8	10
5	Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі (джерело: Тойнбі А. Дослідження історії: [пер. з англ.]. Т. 1. Київ: Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ: Основи, 1995. 406 с.). URL: https://www.twirpx.com/file/1606429/	8	10
6	Методологія історії Марка Блока (джерело: Блок М. Апологія історії або ремесло історика: [пер. з франц.]. Київ: Лаурис, 2018. 240 с.). URL: https://libking.ru/books/sci-/sci-philosophy/385833-mark-blok-apologiya-istorii-ili-remeslo-istorika.html	8	10
7	Люсьєн Февр і його розуміння ментальності (джерело: Февр Л. Бої за історію. Київ: Наука, 1991. 629 с.) URL: https://www.rulit.me/books/lyusen-fevr-boi-za-istoriyu-download-362128.html	8	10
8	Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О.М., Нагайко Т.Ю.]. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с.). URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf	8	10
9	Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Схід/Захід: Історико-	8	10

	культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с.). URL: http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uai/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html		
10	Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.). URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf	8	10
	Разом	80	98

6. Контрольна робота

I Варіант

1. Історичне дослідження, його сутність і завдання.
2. Українська історіографія та національне відродження України.
3. Формаційний і цивілізаційний підходи до вивчення історії.

II Варіант

1. Етапи історичного дослідження.
2. Народницькі та державницькі аспекти історичної концепції М. С. Грушевського.
3. Предмет вивчення історії повсякденності.

III Варіант

1. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору інформації).
2. Актуальні питання сучасної української історіографії.
3. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів.

IV Варіант

1. Спеціальні (приватні) методи історичного дослідження.
2. Історія України у наукових розвідках Андреаса Каппелера.
3. Гендерна історія. Предмет і значення.

V Варіант

1. Метод «контент-аналізу» в історичному дослідженні.
2. Дослідження історії козацтва в працях українських та зарубіжних науковців.
3. Сучасні школи історіописання в Україні.

VI Варіант

1. Речові джерела та методика їх дослідження.
2. Наукова та публіцистична спадщина М. І. Костомарова.
3. Люсьєн Февр і його розуміння ментальності.

VII Варіант

1. Зображальні джерела та методика їх дослідження.
2. Дослідження В. Г. Сарбеєм проблеми національного відродження України.
3. Мікроісторія та її пізнавальний характер.

VIII Варіант

1. Усні джерела та методика їх дослідження.
2. Проблема визначення контекстів «Звичайної схеми...» М. С. Грушевського.
3. Історія повсякденності як методологічна проблема.

IX Варіант

1. Лінгвістичні джерела та методика їх дослідження.
2. Об'єктивна оцінка історії козацтва і Гетьманщини в доробку сучасних українських істориків.
3. Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі.

X Варіант

1. Генеза й історичний розвиток науки грушевськознавства.
2. Внесок Павла-Роберта Магочія в розуміння історії України та Центральної Європи.
3. Головні концепції сучасного джерелознавства.

7. Теми наукових робіт

1. Поняття історичного джерела та його інформаційні можливості.
2. Автентичність і достовірність джерела. Методи і прийоми визначення.
3. Критерії й еталони науковості історичного дослідження.
4. Суб'єктивізм у науковому історичному дослідженні.
5. Метод «контент-аналізу» в історичному дослідженні.
6. Історичне дослідження й соціальне замовлення.
7. Форми і методи наукової організації праці історика.
8. Специфіка у відображенні окремих епох в науковому історичному дослідженні.
9. Текст джерела, його прочитання та інтерпретація.
10. Речові джерела та методика їх дослідження.
11. Зображальні джерела та методика їх дослідження.
12. Усні джерела та методика їх дослідження.
13. Лінгвістичні джерела та методика їх дослідження.
14. Микола Іванович Костомаров: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
15. Михайло Сергійович Грушевський: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
16. Висвітлення історії України XIX – початку XX ст. у творчому доробку В. Г. Сарбея.
17. Дослідження проблеми національного відродження в Україні XIX – початку XX ст. сучасними західноєвропейськими науковцями.
18. Сучасні школи історіописання в Україні.
19. Марк Блок: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
20. Люсьєн Февр: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
21. Концепція Арнольда Джозефа Тойнбі як нове розуміння культурно-історичного процесу.
22. Історія повсякденності як новий напрям гуманітарних досліджень.
23. Історія повсякденності: питання історіографії.
24. Інституціоналізація та розвиток усної історії.
25. (Авто)біографічне інтерв'ю в усноісторичних дослідженнях.
26. Соціологічна проблематика в дослідженнях усної історії.
27. Становлення гендерної історії: від історичної фемінології до гендерної історії.
28. Проблеми гендерної диференціації в «історії жінок»: зарубіжний досвід.
29. Гендер і політика.
30. Націоналізм і фемінізм.

Вимоги до написання наукової роботи

Наукова робота повинна являти собою самостійне дослідження і включати: обґрунтування вибору теми та її актуальність; аналіз літератури з обраної теми; виклад сутності питання; теоретичне узагальнення і науково обґрунтовані висновки; список використаної літератури. Стиль викладення матеріалу має бути науково-діловим.

Структура наукової роботи містить такі елементи: титульна сторічка, зміст, вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми, визначені мета та завдання роботи); основна частина (розділи, пункти, підпункти) розкривається тема шляхом висвітлення основних питань); висновки (необхідно сформулювати: а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематикою наукової роботи; б) вони мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу); список літератури (містить використані джерела та публікації), при необхідності – додатки.

Наукову роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Поля: верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм, лівє – 25 мм, правє – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210X297 мм). Обсяг наукової роботи до 20 сторінок.

8. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є іспит, який проводиться в усній формі. Робота студентів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

**Перелік питань до іспиту з дисципліни
«Джерелознавство, історіографія та методологія історії»**

1. Поняття історичного джерела та його інформаційні можливості.
2. Автентичність і достовірність джерела. Методи і прийоми визначення.
3. Історичне дослідження, його сутність і завдання.
4. Етапи історичного дослідження.
5. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації).
6. Критерії й еталони науковості історичного дослідження.
7. Суб'єктивізм у науковому історичному дослідженні.
8. Метод «контент-аналізу» в історичному дослідженні.
9. Історичне дослідження й соціальне замовлення.
10. Форми і методи наукової організації праці історика.
11. Принципи наукового історичного пізнання.
12. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження.
13. Загальнонаукові методи дослідження.
14. Наративний метод історичного дослідження.
15. Історичний (історико-генетичний) метод наукового дослідження.
16. Історико-порівняльний метод наукового дослідження.
17. Історико-типологічний метод наукового дослідження.
18. Структурний і системний методи історичного дослідження.
19. Діахронічний метод історичного дослідження.
20. Предмет методології історичного джерелознавства. Поняття «джерелознавча евристика».
21. Методологічні принципи джерелознавства.
22. Джерелознавчі методи дослідження.
23. Головні концепції сучасного джерелознавства.
24. Структура джерелознавчого дослідження.
25. Методика дослідження часу створення джерела.
26. Методика дослідження місця виникнення джерела.
27. Методика дослідження авторства джерела (атрибуція).
28. Текст джерела, його прочитання та інтерпретація.
29. Речові джерела та методика їх дослідження.
30. Зображальні джерела та методика їх дослідження.
31. Усні джерела та методика їх дослідження.
32. Лінгвістичні джерела та методика їх дослідження.
33. Дослідження історії козацтва в працях українських та зарубіжних науковців.
34. Наукова та публіцистична спадщина М. І. Костомарова.
35. Микола Іванович Костомаров: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
36. Поняття «українське національне відродження».
37. Проблема періодизації українського національного відродження.
38. Українська історіографія та національне відродження України.
39. Висвітлення історії України XIX – початку XX ст. у творчому доробку В. Г. Сарбея.
40. Дослідження В. Г. Сарбеєм проблеми національного відродження України.

41. Дослідження проблеми національного відродження в Україні XIX – початку XX ст. у працях сучасних західноєвропейських науковців.
42. Михайло Сергійович Грушевський: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
43. Проблема визначення контекстів «Звичайної схеми...» М. С. Грушевського.
44. М. С. Грушевський про концепцію «Руського миру».
45. Історіографічна творчість М. С. Грушевського на тлі європейської історичної думки кінця XIX – початку XX ст.
46. Спадщина М. Грушевського і сьогодні.
47. Генеза й історичний розвиток науки грушевськознавства.
48. Об'єктивна оцінка історії козацтва і Гетьманщини в доробку сучасних українських істориків.
49. Висвітлення питання голодоморів радянської доби в Україні.
50. Сталінські репресії в Україні в оцінці новітньої історіографії.
51. Долучення українських істориків до надбань світової і національної історіографії.
52. Сучасні завдання української історіографії.
53. Проблеми історії України в історичній спадщині Ілька Борщака.
54. Історіографічні праці Бориса Крупницького.
55. Проблеми української історіографії радянської доби в науковій спадщині Олександра Оглоблина.
56. Дослідження проблем історії України в працях Ореста Субтельного.
57. Історія України у наукових розвідках Андреаса Каппелера.
58. Внесок Павла-Роберта Магочія в розуміння історії України та Центральної Європи.
59. Сучасні школи історіописання в Україні.
60. Формаційний і цивілізаційний підходи до розуміння історичного процесу.
61. Сутність формаційного підходу. Поняття формації та її структура.
62. Поняття цивілізації. Сутність цивілізаційного підходу і його відмінність від формаційного.
63. Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі.
64. Концепція Арнольда Джозефа Тойнбі як нове розуміння культурно-історичного процесу.
65. Етапи становлення і розвитку школи «Анналів». Основні наукові напрямки і методологія історичних досліджень.
66. Марк Блок: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
67. Методологія історії Марка Блока.
68. Люсьєн Февр: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
69. Люсьєн Февр і його розуміння ментальності.
70. Предмет історії повсякденності.
71. Історія повсякденності як новий напрям гуманітарних досліджень.
72. Історія повсякденності: питання історіографії.
73. Мікроісторія та її пізнавальний характер.
74. Історія повсякденності в історичній науці XIX–XX ст.
75. Історія повсякденності як методологічна проблема.
76. Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців.
77. Витоки усної історії. Визначення поняття.
78. Усна історія в сучасному гуманітарному знанні.
79. Інституціоналізація та розвиток усної історії.
80. (Авто)біографічне інтерв'ю в усноісторичних дослідженнях.
81. Соціологічна проблематика в дослідженнях усної історії.
82. Українська усно-історична традиція.
83. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів.

84. Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців.
85. Гендерна історія. Предмет і значення.
86. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies).
87. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень.
88. Становлення гендерної історії: від історичної фемінології до гендерної історії.
89. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні.
90. Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців.

Оцінювання питань в екзаменаційному білеті: перші два питання у білеті оцінюються до 15 балів, третє питання – до 10 балів.

Приклад екзаменаційного білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти другий: магістерський
Спеціальність 032 «Історія та археологія»
Семестр 9

Навчальна дисципліна **«ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРИЇ»**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Поняття історичного джерела та його інформаційні можливості.
2. Усні джерела та методика їх дослідження.
3. Сутність формаційного підходу до вивчення історії. Поняття формації та її структура.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Екзаменатор _____

Міронова І.С.

Міронова І.С.

9. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	10 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 5-ти балів. Максимальна кількість балів за теми (10*5)	50
2	Завдання для самостійної роботи	Оцінювання самостійної роботи: 2 бали – володіння інформацією запропонованого джерела; 1 бал – критичний аналіз джерела; 1 бал – написання доповіді; 1 бал – захист доповіді і ведення дискусії.	5
3	Написання та захист наукової роботи	Оцінювання: 3 бали – написання наукової роботи, 2 бали – захист.	5
4	Іспит	В кожному екзаменаційному білеті по 3 питання. Перші два питання у білеті оцінюються до 15 балів, третє питання – до 10 балів.	40
	Всього		100

Заочна форма

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	6 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 5-ти балів. Максимальна кількість балів за теми (6*5)	30
2	Завдання для самостійної роботи	Оцінювання самостійної роботи: 2,5 бали – володіння інформацією запропонованого джерела; 2,5 бали – критичний аналіз джерела; 2,5 бали – написання доповіді; 2,5 бали – захист доповіді і ведення дискусії.	10
3	Написання та захист наукової роботи	Оцінювання: 5 балів – написання наукової роботи, 5 балів – захист.	10
3	Контрольна робота	Оцінювання контрольної роботи: 1 і 2 запитання оцінюються по 3 бали, 3 запитання – 4 бали	10
4	Іспит	В кожному екзаменаційному білеті по 3 питання. Перші два питання у білеті оцінюються до 15 балів, третє питання – до 10 балів.	40
	Всього		100

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки усної відповіді студента (семінарські заняття):

5 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

4 бали ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

3 бали ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

0-2 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Критерії оцінки студента при виконанні самостійної роботи:

Денна форма:

- **5 балів** виставляється, якщо дотримані всі вимоги до виконання самостійної роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність; студент вільно володіє інформацією запропонованого джерела; зроблено докладний критичний аналіз джерела, логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення доповіді; студент повно,

всебічно, безпомилково відповідає на дискусійні питання викладача і студентів з теми роботи.

- **4 бали** виставляється, якщо основні вимоги до самостійної роботи виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; не обґрунтована актуальність проблеми; відсутні логічна послідовність в судженнях, а також критичний аналіз джерела; студент не в повній мірі відповідає на дискусійні питання; є упушення в оформленні доповіді.
- **3 бали** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до виконання самостійної роботи. Зокрема: студент не в повній мірі володіє інформацією джерела; непослідовно відповідає на дискусійні питання; тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.
- **2 бали** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до виконання самостійної роботи. Зокрема: студент поверхово володіє інформацією джерела; не відповідає на дискусійні питання; відсутній критичний аналіз джерела; тема висвітлена лише частково; відсутній висновок.
- **0-1 балів** виставляється, якщо студент не володіє інформацією запропонованого джерела, виявляється істотне нерозуміння проблеми при веденні дискусії, є значні упушення в оформленні доповіді.

Заочна форма:

- **10 балів** виставляється, якщо дотримані всі вимоги до виконання самостійної роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність; студент вільно володіє інформацією запропонованого джерела; зроблено докладний критичний аналіз джерела, логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення доповіді; студент повно, всебічно, безпомилково відповідає на дискусійні питання викладача і студентів з теми роботи.
- **9 балів** виставляється, якщо основні вимоги до самостійної роботи виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, є упушення в оформленні доповіді.
- **7-8 балів** виставляється, якщо основні вимоги до самостійної роботи виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; не обґрунтована актуальність проблеми; відсутні логічна послідовність в судженнях, а також критичний аналіз джерела; студент не в повній мірі відповідає на дискусійні питання; є упушення в оформленні доповіді.
- **5-6 балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до виконання самостійної роботи. Зокрема: студент не в повній мірі володіє інформацією джерела; непослідовно відповідає на дискусійні питання; тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.
- **3-4 бали** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до виконання самостійної роботи. Зокрема: студент поверхово володіє інформацією джерела; не відповідає на дискусійні питання; відсутній критичний аналіз джерела; тема висвітлена лише частково; відсутній висновок.
- **0-2 бали** виставляється, якщо студент не володіє інформацією запропонованого джерела, виявляється істотне нерозуміння проблеми при веденні дискусії, є значні упушення в оформленні доповіді.

Критерії оцінки студента при написанні та захисті наукової роботи:

Денна форма:

- **5 балів** виставляється, якщо виконані всі вимоги до написання наукової роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

- **4 бали** виставляється, якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг роботи; є упущення в оформленні.
- **3 бали** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання наукової роботи. Зокрема: тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.
- **0-2 бали** виставляється, якщо тема наукової роботи не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми.

Заочна форма:

- **9-10 балів** виставляється, якщо виконані всі вимоги до написання наукової роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.
- **7-8 балів** виставляється, якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг роботи; є упущення в оформленні.
- **5-6 балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання наукової роботи. Зокрема: тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.
- **0-4 бали** виставляється, якщо тема наукової роботи не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми.

Критерії оцінювання контрольної роботи:

Заочна форма:

- **9-10 балів** заслуговує студент, який всебічно, безпомилково, в логічній послідовності і вільно розкрив теоретичне питання; продемонстрував знання методики аналізу даних та інформаційно-довідкових матеріалів; наявні повні, обґрунтовані висновки та пропозиції; робота оформлена відповідно до встановлених вимог, має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент повно, всебічно, безпомилково відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.
- **7-8 балів** отримує студент, який дав правильну, але неповну відповідь на теоретичне питання; розкрив всі аспекти поставленого питання, але припустився несуттєвих помилок; наведені матеріали правильні, але неповні; наявні висновки та пропозиції в цілому вірні, але недостатньо обґрунтовані; робота в цілому оформлена відповідно до встановлених вимог, але є незначні зауваження до оформлення; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент в основному відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи, але відповідь неповна та/або студент допускає незначні помилки.
- **5-6 балів** отримує студент, який дав правильну, але суттєво неповну відповідь на теоретичне питання; недостатньо використані матеріали; висновки та пропозиції неповні; робота в цілому оформлена з суттєвими зауваженнями до встановлених вимог; робота має всі необхідні структурні елементи (вступ, основну частину, висновки); студент неповно та з помилками відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.
- **0-4 бали** виставляється в тому випадку, якщо в роботі не розкрито вузлових елементів теоретичного питання; є суттєві помилки та викривлення; наведені дані неактуальні; відсутні або застарілі матеріали, літературні джерела; відсутні обґрунтовані висновки та пропозиції, які впливають з теми роботи; робота оформлена з суттєвими порушеннями встановлених вимог; робота не має всіх необхідних структурних елементів (вступ, основну частину, висновки); студент не відповідає на питання, встановлені викладачем з теми роботи.

Приклад контрольної роботи для студентів заочної форми навчання

Варіант 1

1. Історичне дослідження, його сутність і завдання.
2. Українська історіографія та національне відродження України.
3. Формацийний і цивілізаційний підходи до вивчення історії.

Варіант 2

1. Етапи історичного дослідження.
2. Народницькі та державницькі аспекти історичної концепції М. С. Грушевського.
3. Предмет вивчення історії повсякденності.

Варіант 3

1. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору інформації).
2. Актуальні питання сучасної української історіографії.
3. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів.

Критерії оцінювання іспиту:

- **35-40 балів** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні і глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;
- **30-34 бали** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо студентом дано правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;
- **20-29 балів** виставляються студенту при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;
- **15-19 балів** виставляються студенту при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білета, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять і категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна - дві несуттєві помилки;
- **10-14 балів** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки;

- **5-9 балів** виставляються студенту при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білета, які свідчать про неправильному розумінні суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;
- **0-4 бали** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для іспиту
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
67-74	D	
60-66	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Рекомендовані джерела інформації

Джерела:

- Багалій Д. І. Нарис української історіографії. Київ: Час, 1994. 288 с.
- Блок М. Апологія історії або ремесло історика : [пер. з франц.]. Київ: Лаурус, 2018. 240 с.
- Грушевський М. С. Звичайна схема «руської» історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства // Пам'ятки України. 1993. № 3. С. 4–7.
- Грушевський М. С. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. Т. 1. Київ: Наук. думка, 1994. 736 с.
- Дорошенко Д. Огляд української історіографії. Київ: Україна, 1996. 188 с.
- Леві-Строс К. Структурна антропологія: [пер. з фр.]. Київ: Вид-во «Основи», 2000. 360 с.
- Тойнбі А. Дослідження історії : [пер. з англ.]. Т. 1. Київ: Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ: Основи, 1995. 406 с.
- Февр Л. Бої за історію. Київ: Наука, 1991. 629 с.

Англійською мовою:

- Carneiro R. 2000. The Muse of History and the Science of Culture. New York, NY: Kluwer Academic.
- Carneiro R. 2003. Evolutionism in Cultural Anthropology: A Critical History. Boulder: Westview Press.
- Davis L. E., Engerman S. L. 1987. Cliometrics: The State of the Science (or Is it Art or, perhaps, Witchcraft). Historical Methods 20(3): 97–106.
- Frank A. G., Gills B. (Eds.) 1994. The World System: 500 or 5000 Years? London: Routledge.
- Middell M. 2004. Histoire universelle, histoire globale, transfert culturel. L'horizon anthropologique des transferts culturels. Revue germanique internationale 21: 227–244.

Електронні джерела:

- Винар Л. Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток. Т. 5. Київ, Українське Історичне Товариство; Видавництво імені Олени Теліги, 1998. 216 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Vynar_Liubomyr/Hrushevskoznavstvo_Geneza_i_istorychnyi_rozvytok
- Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с. URL: file:///D:/Му%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf
- Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів: ЛОИМІО, 1996. 96 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Vstup_do_metodolohii_istorii.pdf
- «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf>
- Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності. Київ: Вид-во «Книги – XXI», 2018. 320 с. URL: <https://knigogid.ru/books/526319-nervn-brati-ukranc-ta-rosyani-vd-serednovchcha-do-suchasnost>
- Кісь О. Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології // Український історичний журнал. 2012. Вип. 2. С. 159–172. URL: http://history.org.ua/JournALL/journal/journal_2012_2/journal_2012_2.pdf
- Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996. URL: <http://litopys.org.ua/colin/colin.htm>
- Оглоблин О. Думки про сучасну українську советську історіографію. Нью-Йорк, 1963. 87 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/1625-ogloblin-o-dumki-pro-suchasnu-ukrayinsku-sovyetsku-istoriografiyu/>
- Оглоблин О. Українська історіографія. 1917–1956: [пер. з англ.]. Київ: КНУ ім. Т. Г. Шевченка; Центр українознавства; Держ. комітет архівів України, 2003. 252 с. URL: <https://www.rulit.me/author/ogloblin-aleksandr-petrovich/ukrainska-istoriografiya-1917->

1956-rr-ukr-download-424170.html

- Прицак О. Історіософія та історіографія Михайла Грушевського. Київ–Кембрідж, 1991. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur11003.htm>
- Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. 336 с. (Серія: Україна крізь віки. Т. 9). URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Sarbei_Vitalii/Natsionalne_vidrozhennia_Ukrainy/
- Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с. URL: <http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uau/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html>

Література:

- Ададуров В. Нові території історії: Проблема синтезу соціальних наук у творчості третього покоління школи Анналів (на прикладі концептуальних поглядів Еммануеля Ле Руа Лядюрі) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 35–36. Львів, 2000. С. 367–386.
- Берк П. Нова історія: її минуле і майбутнє // Нові перспективи історіописання / Ред. П. Берк. [Пер. з англ.]. Київ: Вид-во «Ніка-Центр», 2004. С. 8–35.
- Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: Навчально-методичний посібник. Харків: «Вид-во САГА», 2008. 214 с.
- Ващенко В. До проблеми визначення контекстів «Звичайної схеми...» Михайла Грушевського // Київська старовина: Науковий історико-філологічний журнал. 2007. № 2. С. 78–97.
- Воронов В. І. Джерелознавство історії України. Курс лекцій. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського університету, 2003. 336 с.
- Гирич І. Спадщина М. Грушевського і сьогодення // Історія України. 2001. № 43. С. 4–7.
- Грицак Я. Українська історіографія. 1991–2001: Десятиліття змін // Україна Модерна. Київ; Львів, 2005. Ч. 9. С. 66–67.
- Данюк І. Народницькі та державницькі аспекти історичної концепції Михайла Грушевського в ракурсі історіографічних дискусій // Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Українознавство. 2001. Вип. 5. С. 59–63.
- Джерелознавство історії України : довідник : навч. посіб. для студ. вузів / Я. С. Боровський, М. Я. Варшавчик, І. Н. Войцехівська та ін. Київ: НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. 212 с.
- Дзагалов А. Грушевськознавство: методологічні проблеми поступу // Краєзнавство. 2010. № 3. С. 29–35.
- Загорний І. А. Короткий нарис української історіографії. Київ: Варта, 2007. 220 с.
- Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська наука // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: Здобутки і проблеми. Львів: Вид-во Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2004. С. 24–56.
- Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999. 227 с.
- Зашкільняк Л. О. Сучасна світова історіографія: Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів: Вид-во «ПАІС», 2007. 312 с.
- Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2002. 488 с.
- Калакура Я. С. Українська історіографія. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
- Калакура Я. Українські історики на шляху до соборності національної історіографії // Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Сер. Історія. Київ, 2001. Вип. 54. С. 10–14.

- Калакура Я. Цивілізаційні орієнтири новітньої української історіографії // Історіографічні дослідження в Україні. Київ, 2014. Вип. 24. С. 23–37.
- Кісь О. Усна історія: Становлення, проблематика, методологічні засади // Україна Модерна. Київ–Львів, 2007. Вип. 10. С. 7–24.
- Караульна О. М. Парадигма українського культурно-національного відродження в українській та зарубіжній науковій думці кінця XIX – XX ст. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 74. Вип. 61. Історичні науки. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. С. 101–106.
- Колесник І. І. Українська історіографія, XVIII – початок XX ст.: Навч. посібник для вузів. Київ: Генеза, 2000. 254 с.
- Колесник І. І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.
- Колесник І. І. Українська історіографія в полі інтелектуальної історії: Modern or Postmodern // Ейдос. Київ, 2005. Вип. 1. С. 227–245.
- Коляструк О. А. Візуальні документи як особливі джерела історії повсякденності // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. 2008. № 14. С. 259–264.
- Конончук І. Джерелознавство: Навчально-методичний посібник. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 88 с.
- Король А. І. Дослідження В. Сарбеєм проблеми національного відродження України // Історичний архів. Наукові студії: Збірник наукових праць. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. Вип. 4. С. 20–23.
- Коцур В. П., Коцур А. П. Історіографія історії України: Курс лекцій. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 520 с.
- Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.
- Мартинов А. Ю. Історичні знання в умовах глобалізації // Український історичний журнал. 2009. № 1. С. 181–190.
- Осіп'ян О. Експериментальна історія: Дослідницькі підходи та методи французької історичної школи Анналів. Краматорськ: Вид-во «Тираж», 2007. 176 с.
- Першина З. В. Історія України в працях одеських дослідників // Український історичний журнал. 1994. № 6. С. 53–63.
- Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. С. 56–78.
- Середа В., Малес Л. Усна історія як метод і методологія // Україна Модерна. Київ–Львів, 2007. Вип. 10. С. 159–168.
- Стельмах С. П. В пошуках утраченої правди: теоретичні дискусії в сучасній українській історіографії // Вісник Київського національного університету. Сер. Історія. 2002. Вип. 63–64. С. 12–14.
- Стефанюк Г. В. Джерелознавство: опорні конспекти і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів Інституту історії, політології і міжнародних відносин (заочна форма навчання). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2013. 129 с.
- Сухий О. Сучасні школи історіописання в Україні // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. № 21. С. 710–723.
- Тельвак В. Методологічні основи історичних поглядів М. С. Грушевського (кінець XIX – початок XX ст.) // Київська старовина. 2002. № 2. С. 3–28.
- Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми: [колективна монографія] / За ред. Л. Зашкільняка. Львів: Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2004. 406 с.
- Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с.
- Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 375 с.